

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Ioannis Bugenhagenii Pomerani Annotationes ab ipso iam
emissæ. In Deuteronomium**

Bugenhagen, Johannes

Basileae

VD16 B 9247

Resurrectio Et Ascensio domini nostri Iesu Christi secundu[m] quatuor
Euangelistas, Ante historiam libet ita ex Paulo & Actis Apostolorum
praefari.

urn:nbn:de:hbz:466:1-36133

RESURRECTIO ET ASCEN

435

sio domini nostri Iesu Christi secundū

quatuor Euangelistas,

Ante historiam libet ita ex Paulo & Actis

Apostolorum præfari.

CHRISTVS mortuus est pro peccatis no-
stris secundū scripturas, & sepultus est,
& resurrexit tertia die secundū scriptu-
ras. Hunc deus suscitavit tertia die, & de-
dit eū manifestum fieri non omni populo, sed testibus
præordinatis à deo, apostolis qui comederūt & bibe-
runt unā cū illo, posteaq̄ resurrexit à mortuis. Quibus
tūc seipsum exhibuit uiuentē cō pluribus argumētis,
dū per dies quadraginta cōspicitur ab illis ac loquitur
eis de regno dei. Et præcepit eis ut prædicarēt popu-
lo ac testificarentur, q̄ ipse sit ille qui constitutus erat
à deo iudex uiuorū & mortuorū. Huic oēs prophetae
testimoniū ferunt, q̄ remissionē peccatorū accepturus
sit per nomē eius, quisquis crediderit in eū. Hic est la-
pis ille qui reiectus est ab ædificantibus, qui factus est
in caput anguli, nec est in alio quoquā salus. Nec
enim aliud nomē est sub cælo datū inter homines, in
quo oporteat nos saluos fieri. Vt uero solutis dolori-
bus mortis, quatenus impossibile erat teneri illū ab ea,
suis apparuerit, ex Euangelicis literis quantum nobis
licet iam aperiemus.

I. Corinth.

Act. 10.

Act. 1.

Act. 10.

Act. 4.

Act. 2.

EE 2

Sequitur historia.

Vm præterisset † sabbatum, Maria Magdalene, & altera Maria quæ Iacobi dicitur, & Salome, & Ioanna, & cæteræ quæ cū eis erant, quæ uenerant cum Iesu de Galilæa, emerunt & parauerunt aromata, ut uenirent & ungerēt Iesum. Nā sabbato quieuerāt secūdū præceptū.

† Sabbatū præterierat in uespera sabbati exeuntis. Tunc emerūt & parauerunt, quia operari licebat. Supra Lucas scribit, Reuersas à sepulchro parasse aromata, sed tamen non ante istam uesperam. Tunc enim sabbatum illucescebat &c.

† Vespera autem sabbatorum quæ lucescit in unam sabbatorum, id est mane profundo crepusculo cū adhuc essent tenebræ primo die sabbatorū, siue (ut Marcus ait) summo diluculo diei primi sabbatorum, ueniunt exorto sole ad monumentū, portātes quæ parauerāt aromata.

† Iudæi à uespera præcedēte incipiunt diem, Gen. 1. Et factum est uespere & mane &c. quemadmodum & de sabbatis diximus. Ergo uespera sabbatorū &c. Id est nocte dū transisset sabbatum quæ nox uergit in

dominica, quã uocamus, diem. Quod uero Marcus dixit, Exorto sole, significat apparente die, quod fit sole nostro hemispherio uicino, alioqui non præmississet, summo diluculo. Significat ergo Matthæus illuxisse alteram post sabbatũ, sed adhuc aliquid tenebrarũ fuisse ex uespera præcedenti, id quod & reliqui Euangeliſtæ omnes dicunt, Credo Marcum, postq̃ dixerat, summo diluculo, non frustra addidiſſe, exorto sole, forte propter gentes, quæ diem à mane incipiunt, ne suspicarentur Christum non surrexiſſe tertia die, quæ constat summo diluculo non inuentum in sepulchro, sed tamen diluculo surrexiſſe, nempe in terræ motu factõ illuceſcente prima sabbati ſecundũ Matthæum. In terræ motu surrexit ſicut & in terræ motu mortuus fuerat. Mors enim & reſurrectio Chriſti prædicata motura erat totum orbem, Aggei. 2. quemadmodũ & hodie mouet & turbat feliciter, ut ſuſcipiamus deſideratum omnibus gentibus.

Et ecce terræ motus factus eſt magn⁹, Angelus enim domini deſcendit de cœlo, & accedens deuoluit lapidem ab oſtio ſe debatq; ſuper eum. Erat autem aſpectus eius ſicut fulgur, & ueſtimentũ eius candidum ſicut nix. Præ timore autem eius concuſſi ſunt cuſtodes, & facti ſunt uelut mortui.

Mulieres autem dicebant ad inuicem: Quis reuoluet nobis lapidē ab ostio monumētī? Nam erat magnus ualde. Et cū respexissent, uident lapidem esse reuolutum a monumēto, Et ingressæ in monumentū non inuenerūt corpus domini Iesu. Et factum est dūm mente cōsternatæ essent de hoc, ecce duo uiri steterunt iuxta illas in uestibus fulgurantibus. Cū expauissent autem & declinarent uultum in terram, dixerunt ad illas. Quid quæritis uiuentem cum mortuis? Non est hic, sed surrexit. Recordamini ut dixerit uobis cum adhuc in Galilæa esset, dicēs, q̄ oportuerit filiū hominis tradi in manus hominum peccatorū, & crucifigi, & die tertio resurgere. Et recordatæ sunt uerborum eius, & regressæ a monumēto, nunciauerunt hæc omnia illis undecim & cæteris omnibus, Et dicebant ad apostolos hæc, & uisa sunt apud illos ceu deliramētum uerba illarum, neq̄ crediderūt illis. Currit uero Maria Magdalene & uenit ad Simonē Petrum & ad alterum illū discipulum quem amabat Iesus, & dicit illi

lis, Sustulerunt domi- num e monumento, & nescimus ubi posuerint eum.

Sublatū credidit, quem audierat resurrexisse, donec dominus ipse apparet. De monumēto uacuo adhuc agitur, ut uideas quid secutus sim cōcordando historias.

Surgens ergo Petrus exiit & ille alius discipul⁹, & uenerūt ad monumentū.

Curo adhuc agitur, ut uideas quid secutus sim cōcordando historias.

Currebant autem duo simul, & ille alius discipulus præcucurrit citius Petro, uenitq; prior ad monumentū, & cum se inclinasset, uidit posita linteamina, non tamen introiuit. Venit ergo Simon Petrus sequens eum, & introiuit in monumentū, Et uidet linteamina sola posita, & sudarium quod fuerat super caput eius, non cum linteaminibus positū, sed separatim inuolutum in unum locū.

Tunc ergo introiuit & ille alius discipulus qui uenerat prior ad monumentum, uiditq; & credidit. Nō dum em̄ nouerāt scripturam, q̄ oportuisset eum a mortuis resurgere. Discipuli ergo mirantes quod acciderat abierunt rursus ad semetipsos.

Credidit, scz sublatū corpus.

Ad semet.

Maria autem stabat ad monumentū foris

Dum prædicatur nobis ab angelis, id est prædi-

Id est ad domū suam.

catoribus solum, leta qui plorans. Dum ergo
 dem audimus, nepe Chri- fleret inclinavit se
 stum regnare & triūpha- in monumētum, &
 torem esse mortis & infe uidet duos angelos
 rorū, sed hæc ipsa credere amictos albis seden
 nō possumus nisi Iesus ipse tes, unū ad caput &
 sese nobis prodat ut habea alterum ad pedes, il
 mus testimoniū spiritus & lic ubi posuerāt cor
 simus θεοῦ ἰδοῦσθαι. pus Iesu. Dicunt ei
 illi. Mulier quid ploras? Dicit eis, Sustule
 runt dominū meum nec scio ubi posue
 rint eum. Hæc cum dixisset conuersa est
 retrorsum, & uidet Iesum stantē, nec scie
 bat q̄ Iesus esset, dicit ei Iesus. Mulier q̄
 ploras? quem quæris? Illa existimans q̄
 hortulanus esset, dicit ei, Domine si tu as
 portasti eum, dicito mihi ubi posueris eū,
 & ego eum tollam, Dicit ei Iesus, Maria,
 Conuersa illa dixit ei, Rabboni, quod di
 citur Magister. Dicit ei Iesus, † Noli me
 tangere, Nondū enim ascendi ad patrē
 meū, Sed uade ad fratres meos & dic eis,
 Ascendo ad patrem meum & patrem ue
 strū, & deum meū & deum uestrū. Hæc
 est illa Maria Magdalene, de qua Iesus

ieiecerat septē dæmonia, cui cum surrexisset apparuit primū, mane primo die sabbati. Illa autē profecta renunciavit discipulis qui cum illo fuerant, lugentibus ac flentibus, q̄ uidisset dominū & ea dixisset sibi. Et illi cum audissent q̄ uiueret ac uisus esset ab illa non crediderunt.

† Externa ad salutē nihil sunt. Christus fide tangitur, Luca. 8. Noli ergo me tangere, quia glorificatum nondū credis quē inquiris ablatū. Crede & prædica hoc Euangelium, Ascendo &c. id est glorificatus sum in dextera patris & dei, qui meus & uester est, propter uos hoīes homo factus sum & cōmunē habemus & patrem & deū, uos mea (si creditis) morte & glorificatione facti estis fratres mei, Psal. 21. Heb. 2. & filij dei, Ioan. 1.

Ingressæ autē mulieres in monumentū, uiderunt adolescentem sedentem a dextris, amictū stola candida, & expauerunt. Erat autē ange

In hac historia primū agitur de sepulchro uacuo. Inde Iesus soli Mariæ apparet ad sepulchrū. Redeūt ergo & aliæ cupientes uidere qd' illa uiderat, & dux earū est eadē Maria. Et ipsæ ergo (ut illa ante) primū experitūtur num aliquid sit i sepulchro, deinde uidēt Iesum, ne quid dubitarent. Et credētes tāgūt &c.

cū antea Maria fuisset prohibi-
 ta dū adhuc nō credebat &c. cit eis, Nolite ti-
 mere uos, scio enim q̄ Iesum Nazarenū
 qui crucifixus fuit quæritis, Non est hic,
 surrexit em̄ sicut dixit, Venite & uidete
 locū ubi posuerāt dominū. Et abeuntes,
 cito dicite discipulis eius & Petro q̄ surre-
 xit a mortuis, & ecce præcedit uos in Ga-
 lilæam, illic eū uidebitis sicut dixit uobis.
 Ecce dixi uobis. Et abeuntes celeriter fu-
 gerunt a monumēto cum timore & gau-
 dio magno, & currebāt ut renunciarent
 discipulis eius, Habebat aut̄ illas tremor
 & stupor, neq̄ cuiquā quicquā dicebāt,
 timebant em̄. Cum autē issent ad renun-
 ciandū discipulis eius, ecce Iesus occur-
 rit illis dicens, Auete. Illæ autem accesserunt
 & tenuerunt pedes eius & adoraue-
 runt eum. Tunc ait illis Iesus, Nolite time-
 re, *Angelus Euangelium dixerat, re, Ite renūciate*
Nolite timere, sed Christus pri- fratrib⁹ meis ut
mū à timore liberat. eant in Galilæ-
 am, & ibi me uidebunt.

¶ Quæ cum abissent ⁊ ecce quidam e cu-
 stodibus uenerunt in ciuitatem, ac renun-

ciauerunt principibus sacerdotū omnia
quæ acciderant, Et congregati cum seni-
oribus, consilio habito, pecuniam copio-
sam dederunt militibus, dicētes, Dicite,
Discipuli eius nocte uenerunt, & furati
sunt eum uobis dormientibus. Et si hoc
auditum fuerit a præside, nos persuadebi-
mus ei, & securos uos faciem⁹. At illi ac-
cepta pecunia, fecerūt sicut erant edocti,
& diuulgatus est hic sermo apud Iudæos
usq; in hodiernum diem.

† Custodientibus militibus & sigillato sepulchro,
qui furarentur discipuli corpus, quorum nemo præ te-
more audebat fateri Christum? aut quomodo tantum
lapidem amolari potuerunt militibus non excitatis?
quare & linteamina non abstulerunt cū corpore, max-
ime cū incōmodū fuerit glutinosam auferre myrrham?
Præterea uide illius populi cæcitatē, Manifesto credūt
mēdacio. Aut falsum est qd̄ dicunt se dormisse, & mē-
dacibus credere nō debuerūt, aut uerū est, & qui dor-
mientes uidere potuerūt quod testificātur? Manet er-
go Iudæis mēdaciū, nobis ueritas. Hoc unū agunt, in-
uiti fatentur nobiscū Christū in sepulchro non esse.

Visus quoq; est dominus Cephe

1. Corin. 15.

Et ecce duo ex illis ibant eodē die in castellum, quod aberat spacio stadiorum sexaginta ab Hierusalē, nomine Emaus, & ipsi confabulantur inter se de his omnibus quæ acciderāt, Et factum est dum cōfabularentur ac disputarent, & ipse Iesus appropinquans ibat una cum illis.

Matth. 18. Vbi duo etc. Cæterū oculi eorum tenebantur ne eū agnoscerent, in alia em̄ forma apparuit eis. Et ait ad illos, Qui sūt hi sermōes quos

confertis inter uos ambulātes, & estis tristes? Ac respondēs unus, cui nomē Cleophas, dixit ei, Tu solus peregrin⁹ es Hierosolymis qui ignores quæ facta sunt illic his diebus? Quib⁹ ille dixit, Quæ? Et dixerunt ei, de Iesu Nazareno, qui fuit

Vide quē adhuc faciunt Iesum. uir propheta, potēs opere & sermone coram deo & toto populo, & quomodo eū tradiderunt summi sacerdotes & principes nostri in condemnationē mortis, & *Verbū habebāt Christi* crucifixerūt eum. Nos *resurrecturi tertia die,* autē sperabamus eum

esse illū qui redēptu *sed hic uidere licet quā ar*
 rus eēt Israel, Atqui *duū sit herere in solo dei*
 sup hęc oīa tertius *uerbo, ubi omnia apparēt*
 dies est hodie q̄ hęc *diuersa, & nihil minus uī*
 facta sūt. Sed & mu *detur quām uerbū esse ue*
 lieres quædā ex no *rū. Quin & herēt adhuc*
 bis attonitos reddi *ubi secūdū uerbū Christi*
 dere nos, quæ dilu *qđ prædixerat, audiunt*
 culo peruenerūt ad *eum resurrexisse.*
 monumentū, & nō inuēto corpore eius,
 uenerūt dicētes se etiā uisionē angelorū
 uidisse, qui dicerent eū uiuere. Et abierūt
 quidā eorū, qui erant nobiscū ad monu
 mentū, & ita repererūt sicut mulieres di
 xerant, ipsum uero non uiderunt. Et ipse
 dixit ad eos, O stulti *stulticia est non credere*
 & tardi corde ad cre *Moisi & prophetis, Lucæ*
 dendū in oībus quæ *16. Illi testificātur de iusti*
 locuti sunt prophe *tia dei p̄ Christū, Ro. 3. Vī*
 tā. Nōne hęc opor *de libellū D. Martini, q̄*
 tuit pati Christū & *Christus sit Iudæus natus*
 intrare in gloriā suam? Et exorsus a Moi
 se & oībus prophetis interpretabat̄ illis
 in oībus scripturis quæ de ipso erant. Et
 appropinquauerunt castello quo ibant.

Ut ante aliã for Et ipse præ se ferebat se lon-
mã, ita nũc lon- gius ire. Et coegerũt illum,
gius iter fingit, dicẽtes, Mane nobiscũ, quo
ut cogatur ab niã uergit ad uesperã & in-
els. Nõ potuerũt clinatus est dies. Et intrauit
dimittere, ad cu ut maneret cũ illis. Et factũ
ius uerba cor eo est dum accumberet cũ eis,
rũ accẽsum erat accepit panẽ, & benedixit
& ardebat. ac fregit, & porrigebat illis.

Et aperti sunt Aperti sunt & oculi Adã et Eue,
oculi eorũ, & sed illic ut uideretur lex & pecca-
agnouerũt eũ, tum, hic ut uideatur Christus &
& ipse euanu Euangeliũ, quæ est iustitia æterna.
 ita conspectu eorũ. Et dixerunt inter se,
 Nõne cor nostrũ ardebat in nobis, dũ lo-
 queretur nobis in uia & aperiret nobis
 scripturas?

Et surgentes eadem hora regressi sunt
 Hierosolymam, & inuenerunt cõgrega-
 tos ¶ undecim & eos qui cum illis erant,
 dicentes, Surrexit dominus uere & appa-
 ruit Simoni, Et ipsi narrabant quæ gesta
 erant in uia, & quomodo fuisset agnitus
 ipsis ex fractione panis, nec his illi credi-
 derunt. Erat autem uespera die illo qui

erat unus sabbatorum, & fores erāt clau-
sæ, ubi erant discipuli cōgregati, propter
metum ludæorum.

† Undecim, & tamē Ioannes dicit abfuisse Thomā.
Augustinus putat ita solui quæstionem, q̄ abierit Tho-
mas, anteq̄ ueniret Iesus. Nam Ioannes dicit. Thomas
nō erat cū eis quādo uenit Iesus, quasi nō neget illic fu-
isse Thomā, quādo uenerunt duo discipuli. Ego autē
puto, v̄ndecim, positū pro apostolis, etiā si illic oēs nō
fuerint. Nūc enim undecim dicebātur suspensio Iuda,
qui prius duodecim dicebantur. Et Paulus antiqua ap-
pellatiōe sub noīe duodecim appellat ap̄los. 1. Cor. 15.
Demde, inquit, uisus est illis duodecim, cū tamē duode-
cim tūc non fuerint. Vbi tamē apud Latinos qui hunc
appellationis morem nō attenderūt, hactenus corrup-
te lectum est undecim. Ioannes quoq; dicit, Thomas
unus ex duodecim &c.

Dum autem hæc loquūtur, uenit Iesus
ipse, discumbentibus illis, & stetit in me-
dio eorum, & dicit eis, Pax uobis, Et ex-
probrauit illis incredulitatē suam & cor-
dis duritiem, q̄ ihs qui se uidissent resur-
rexisse nō credidissent. Expauēfacti ue-
ro & conterriti existimabant se spiritum
cidere. Et dixit eis, Quid turbati estis &
uogitationes ascendunt in cordibus ue-

fris: Videte man^o meas & pedes meos,
 quia ego ipse sum. Contrectate me & ui-
 dete, quia spiritus carnem & ossa nō ha-
 bet sicut me uidetis habere. Et cum hæc
 dixisset, ostendit eis manus ac pedes &
 latus suum. Gausi sunt ergo discipuli ui-
 so domino. Dixit ergo eis iterum, ^aPax
^buobis^b Sicut misit me pater, ita & ego mit-
 to uos, Hæc cum dixisset, flauit in eos &
 dicit eis, Accipite spiritū sanctum, Quo-
 rumcūq; remiseritis peccata, remittuntur
 eis, quorūcūq; retinueritis, retenta sunt:
 Adhuc autē illis non credentibus & præ
 gaudio mirātibus, dixit eis, Habetis hic
 aliquid edulij? At illi obtulerunt ei par-
 tem piscis assi, & aliquid de fauo apiario,
 Et accepit & in cōspectu illorū comedit,
 Et dixit ad eos, Hæc sunt uerba quæ locu-
 tus sum ad uos cū adhuc essem uobiscū,
 q̄ necesse foret impleri omnia quæ scri-
 pta sunt in lege Moisi & pphetis & psal-
 mis de me, Tunc aperuit illorum mentē
 ut intelligerent scripturas, Et dixit eis,
 Sic scriptum est, & sic oportebat Christū
 pati & resurgere a mortuis tertio die, &
 predicari

prædicari sub nomine eius pœnitentiam
ac remissionem peccatorũ in omnes gen-
tes, initio facto ab Hierosolymis, Vos au- *Secundũ*
tem estis testes horum. *propheti*

a Christus pax nostra, pacem abiens reliquerat, pa- *am Esa. 2.*
cem reportat, sed ut pax, id est, Euangelium suscipia- *De Sio*
tur, prius terrentur conscientie & exprobratur in- *exhibit*
credulitas, *etc.*

b Sicut &c. Hæc magna est missorũ gloria, sed nimis
amara carni, nõ sibi somniet caro nostra aliud &c. Ac
cipite &c. frustra ergo de potestate hodie superbiunt
sine spũ. Nõ habent Euangeliũ in pectore, & tamen se
absoluere putant. prædica mihi Euangelium, cui cre-
dens absoluo, nõ credẽs maneo in peccatis meis, alio-
qui nihil moror tuã confictã absolutionis formã. Hoc
infra sic dicitur, Prædicari sub nomine eius &c.

Hactenus historia diei resurrectionis.

Thomas autẽ unus ex duodecim, qui
dicitur Didimus, nõ erat cũ eis qñ uenit
Iesus, Dixerũt ergo ei alij discipuli, Vidi-
mº dñm. Ille aut dixit eis, Nisi uidero in
manibus eius *Sicut Petrum negare, ita Thomã*
uestigium cla *incredulũ oportebat fieri, omnia*
uorũ, & mittã *propter nos. Verũ nostra beatitu-*
digitũ meũ in *do expressa est. Beati qui non uis*
uestigium cla *derunt &c.* FF

uorū, & mittam manū meā in latus eius,
non credam.

Et post dies octo iterum erāt discipuli
eius intus & Thomas cū eis, Venit Iesus
ianuis clausis, & stetit in medio, & dixit,
Pax uobis. Deinde dicit Thomæ, Infer
digitū tuum huc, & uide manū meas, &
admoue manum tuā, & immitte in latus
meū, & noli esse incredulus, sed credens.
Respōdit Thomas & dixit ei, Dominū
meus & deus meus. Dicit ei Iesus, Quia
uidisti me Thoma credidisti, Beati qui
non uiderunt & crediderunt.

Postea in Galilæa manifestauit se ite-
rū Iesus ad mare Tiberiadis, Manifesta-
Laborare oportet Chri uit autē sic. Erant simul
stianos opere manuum Simō Petrus & Tho-
Ephe. 4. 2. Tes. 3. nisi la mas, q̄ dicit Didimus,
borēt in uerbo dei &c. & Nathanael qui erat
a Cana Galilæa, & filij Zebedæi, alijq̄ ex
discipulis eius duo. Dicit eis Simō Petrus,
Vado piscatū. Dircūt ei, Venim⁹ & nos
tecū. Exieunt & ascenderūt in nauim sta-
tim. & illa nocte nihil ceperūt. Mane autē
iam factō, stetit Iesus in littore, nō tamē

cognouerūt discipuli q̄ Iesus esset, Dicit
 eis Iesus, Pueri num quid obsonij habe-
 tis? Responderūt ei, Nō, At ille dicit eis,
 Mittite in dexterā nauigij partem rete, &
 inuenietis. Miserūt ergo, & iam non ua-
 lebant illud trahere præ multitudine pi-
 scium. Dicit ergo discipulus ille quē dili-
 gebat Iesus Petro, Dominus est, Simon
 ergo Petrus cū audisset q̄ domin⁹ esset,
 tunica succinxit se (erat enim nudus) &
 misit se in mare. Alij autē discipuli nauig-
 io uenerūt, nō enim longe aberāt a ter-
 ra, sed circiter cubitis ducētis, trahētes re-
 te pisciū. Vt ergo descenderūt in terram,
 uiderūt prunas positas, & piscem super-
 positū, & panem, Dicit eis Iesus, Afferte
 de piscibus quos prendidistis nūc, Ascē-
 dit Simon Petrus, & traxit rete in terram
 plenū magnis piscibus centū quinquā-
 ginta tribus. Et cū tot essent, non est scis-
 sum rete, Dicit eis Iesus, Venite prande-
 te, Et nemo discipulorū audebat interro-
 gare eū, Tu quis es? cū scirēt q̄ dñs esset,
 Venit itaq; Iesus & accepit panē & dat
 eis, & piscem similiter. Hac iam tertia ui-

b ce manifestatus est Iesus discipulis suis cum resurrexisset a mortuis.

a Rete praedicationis Euangelij expanditur, & laboratur tota nocte frustra, donec illucescente mane Christus ipse adest. Ministri quidē uerbi sunt apostoli, sed Christus suo spū docet &c. Ex ista captura edit Christus, Ioh. 4. Ego alium cibum &c.

b Discipulis. i. apostolis cū alijs congregatis. Nā certum est Ioannem nō respexisse in mulierū uisiones, aliqui & ipse quatuor apparitiones scribit, nec respexisse, si quibus seorsum apparuerit dominus, ut Petro, Iacobo.

Cū ergo prandissent, dicit Simoni Petro Iesus, Simon oues, si pasces, crux sequetur. Ioannis diligis me plus his? Dicit ei, Etiam dñe, tu scis q̄ amem te, Dicit ei, Pasce agnos meos. Dicit ei rursus iterum, Simon Ioānis diligis me? Ait illi, Etiā dñe, tu scis q̄ amem te, Dicit ei, Pasce oues meas. Dicit ei tertio, Simō Ioannis amas me? Indoluit Petrus q̄ dixisset sibi tertio, amas me, Dixitq̄ ei, Dñe tu oīa nosti, tu scis q̄ amem te. Dicit ei Iesus, Pasce oues meas. Amē amen dico tibi, cum esses iunior cingebas te, &

ambulabas quo uolebas, cū autē senue-
 ris, extēdes manus tuas, & alius te cinget
 & ducet quo nō uis. Hoc autē dixit sig-
 nificās qua morte glo Oēs uere Christiani glo
 rificaturus esset deū, rificant deum, sed alius
 Et cum hoc dixisset, sic, alius aliter. Neq;
 dicit ei, Sequere me. Francisci neq; aliā re=
 Conuersus Petrus ui, gulā aut selecticia ope
 det illū discipulū quē ra tibi sume. Eat Petrus
 diligebat Iesus sequē sua cruce. Ioannes inue
 tē, qui & recubuit in niet suā, tu quoq; tuā,
 cœna sup pectus eius quando alius te ducet
 & dixit, Dñe, quis est quo non uis, uide tunc
 ille qui tradit. Hūc er- ne asperneris uolūtate
 go cū uidisset Petrus, dei. Non dei sed suā se=
 dicit Iesu, Dñe, hic aut quūtur uoluntate, qui
 quid? Dicit ei Iesus, selecticia opera sequū=
 Si eum uelim manere tur, que præterea sunt
 donec ueniā, quid ad ipia, q̄ eis fiditur &c.
 te? tu me sequere. Exijt ergo sermo in- Vide Pos
 ter fratres q̄ discipulus ille nō moreret. stil. D.
 Et non dixerat ei Iesus, non moritur, sed Martini:
 si eum uelim manere donec ueniā, quid
 ad te? Hic est discipulus ille qui testimo
 nium perhibet de his, & scripsit hac, &

scimus q̄ uerum est testimonium eius.

Vndecim autem discipuli abierunt in montem Galilææ ubi cōstituerat illis Iesus. Et uisus est plus quā quingētis fratribus simul, ex quibus multi manent usq̄ adhuc, quidā autē dormierūt. Et cum uiderent illū adorauerunt eum, quidā autē dubitauerūt. Et accedēs Iesus locutus est eis, dicēs, Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra. Ite ergo in mūdū uniuersum, & prædicātes euangelium omni creaturæ, docete omnes gentes, Baptizate eos in nomine patris & filij & spiritus sancti, docentes eos seruire omnia quæcūq̄ præcepi uobis. Et ecce ego uobiscū sum omnibus diebus usq̄ ad consummationē seculi. Qui igitur crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit, qui uero nō crediderit, condemnabit̄. Porro signa eos qui crediderint, hæc subsequētur, Per nomen meum dæmonia eijcient, linguis loquentur nouis, serpentes tollent, & si quid læthale bibe-

1. Co. 15.

Vide ifra

in rōnē

uolūto hu

ius cōcili

et onis.

psal. 8.

Euangelium non uersum, & prædicātes euangelium omni creaturæ, docete

et traditiones.

Euangelium autē

est q̄ ego accepta

potestate regno

et iustitia sum

hominum &c.

uobiscū sum omnibus die-

bus usq̄ ad consummationē seculi.

Qui

igitur crediderit & baptizatus fuerit, sal-

uus erit, qui uero nō crediderit, condem-

nabit̄.

Porro signa eos qui crediderint,

hæc subsequētur, Per nomen meum dæ-

monia eijcient, linguis loquentur nouis,

serpentes tollent, & si quid læthale bibe-

int, nō nocebit eis. Super agros manus
imponent, & bene habebunt.

† Vobiscum sum. Ergo non indigebitis Christi alia
quo uicario. Non uicarios mitto qui pro me imperent
& regnēt, sed prædicatores & uerbi mei ministros.
Ego per me adero ubi uerbum meū prædicabitis &c.

Deinde uisus est Iacobo, i. Corin. 15,

Itaq; antequā sursum assumptus est, Act. 1.
apostolis se ipsum exhibuerat uiuentem
posteaq; supplicio fuisset affectus, idq;
cōpluribus argumētis, dum per dies qua-
draginta cōspicitur ab illis, ac loquit̄ eis
de regno dei, aperies illis mentē, ut intel-
ligerent scripturas. Et congregās illos in Id est in
idem loci, præcepit eis ne discederēt Hie- Hierusa-
rosolymis, sed ut expectarēt promissum lem.
patris, dicēs, Ecce ego mitto promissum Lu. ult.
patris mei super uos, de quo audistis ex
me. Vos autē sedete in ciuitate Hierusalē,
quo ad usq; induamini uirtute ex alto.
Quoniā Ioānes quidē baptizauit aqua, Act. 1.
uos autē baptizabimini spūsancto non
post multos hosce dies. Illi igit̄ ubi con-
uenissent, percōtabant̄ illum, dicentes,
† Dñe, num in tempore hoc restitues re- †

gnū Israelis: Dixit autē ad illos, Non est uestrū nosse tēpora & articulos temporū quæ pater in sua ipsius cōstituit potestate, sed accipietis uirtutē, posteaq̄ spiritus sanctus aduenerit super uos, & eritis mihi testes non solum Hierosolymis, uerū etiam in uniuersa Iudæa Samariæq̄, deniq̄ usq̄ ad extrema terræ.

*Carnalia interrogant. Regnum autem dei spiritua-
li Israëli incepit quidem restitui per Christum prædi-
cantibus discipulis Euangeliū, sed perficietur ubi testi-
monium Christi peruenerit usq̄ ad extrema terræ, tūc
enim ueniet consummatio mundi. Matth. 24. Id quod
nūc reuiuiscnte Euangelio speramus futurum.*

Luce ul. Eduxit autē eos foras in Bethaniam, & sublatis in altū manibus, benedixit eis. Et factū est dum benediceret illis, iam factis eis post resurrectionē suam locutus, **Act. 1.** recessit ab eis, & uidentibus n̄sdem in altum sublatus est, & ferebatur in cœlum, & nubes subduxit illum ab oculis eorū, **Mar. ult.** & consedit a dextris dei. Cūq̄ essent de- **Act. 1.** fixis in cœlum oculis, eunte adhuc illo, ecce uiri duo astiterunt illis amicti uestibus albis, qui & dixerunt, Viri Galilæi,

quid statis intuentes in cœlū? Hic Iesus qui assumptus est a uobis in cœlū, sic ueniet quēadmodū uidistis eū euntem in cœlum.

Tunc ipsi adorato eo reuerſi sunt cum *Act. 1.*
gaudio magno Hierosolymam, a monte *Lu. ult.*
qui uocatur oliueti, qui abest ab Hiero-
solyms iter sabbati. *Id est, quantū licebat &*
Et cū introissent, *al/ pmittebatur sabbato am-*
cenderunt in cœna- *bulare, hoc est, parum dis-*
culū, ubi mansitabāt *stabat &c.*

& Petrus & Iacobus & Ioannes & An-
dreas, Philippus & Thomas, Bartholo-
meus & Matthæus, Iacobus Alphæi &
Simon zelotes & Iudas Iacobi filius. Hi
omnes perseuerabāt unanimiter in de-
precatione & obsecratione cū mulieri-
bus & Mariā matre Iesu, cūq; fratribus il-
lius, Et erāt semper *Semper. Lucas nō sophi Lu. ult.*
in templo laudantes *stico sed uulgari more di-*
& benedicentes de- *cit, pro quotidie & fre-*
um, Amen. *quenter.*

Et in diebus his exurgēs Petrus in me-
dio discipulorū, dixit, (eratq; turba nomi-
num fere simul centum uiginti) Viri fra *Act. 1:*

tres oportuit impleri scripturā hanc, quā
 prädixit spūs sc̄tūs per os Dauid de Iuda,
 Dux. significat Petrus nō qui fuit dux ihs qui
 de solo Iuda esse psalmū, comprehenderūt Ie
 sed de omnibus Christi ad sum, qui cooptatus
 uersarijs, quorum dux Iu erat in numerū no
 das coopptatus i numerū strū, & sortitus erat
 apostolorum, hic est Anti partē ministerij hu
 Christi apostolatus. ius, Et is quidē para
 uit agrum ex mercede iniquitatis, suspē
 suscp̄ crepuit medius, & effusa sunt om
 nia uiscera ei⁹. Et innotuit omnibus ha
 bitantibus Hierosolymæ, ita ut appella
 ret̄ ager ille lingua illis uernacula Akel
 dama, hoc est, ager sanguinis. Scriptū est
 enim in libro psalmorū, Fiat cōmoratio
 eius deserta, & nō sit qui inhabitet in ea.
 Sicut alius subrogatus est in lo & episcopatum
 cū Iuda, ita abiectis impijs Iu eius accipiat al
 deis subrogāndus erat alius po ter. Oportet igi
 pulus, de qua re loquūtur duo tur ut ex ihs ui
 psalmi, ex quibus Petrus spirt ris, qui nobiscū
 tu dei mouebatur, & factū ap uerfati sunt toto
 probat deus manifesta sorte. tēpore, quo do
 minus Iesus perpetuam uitæ consuetudi

QUATVOR EVANGELISTAS. 459

nem egit nobiscum, exorsus a baptismo
Ioannis, ad eū usq; diē quo receptus est
a nobis, unus quispiā cōstituatur, qui sit
una uobiscum testis resurrectionis eius.
† Et statuerunt duos, Ioseph qui uocatur
Barfabas, qui cognominatus est iustus,
& Mathiam. Et facta precatiōe dixerūt.
Tu domine qui corda nosti omniū, ostē
de utrū elegeris ex his duobus, ut accipi
at fortē ministerij huius & apostolatus,
unde prauaricatus excidit Iudas, ut abi
ret in locum suū. Et dederūt sortes eorū,
& cecidit fors sup Mathiā, & cooptatus
est ad numerū undecim Apostolorū.

† Non is eligitur qui iustus appellatur. Alia enim
sunt dei iudicia quā apud homines nomina. Neq;
opus est quærere hinc an sorte uti liceat. Sors ista pre
cibus committitur deo, & signum per sortem petitur
à deo in re quæ non erat per uerbum dei expressa, ut
scirent uoluntatē dei. Hoc est, quod in Prouerb. dici
tur, Sortes mittuntur in sinū, sed à domino tēperantur.

Et cum cor pleretur dies pentecostes,
erant oēs unanimitè in eodē loco, † Et
factus est repente de cœlo sonitus, tanq;
impetu uehementi flatus uehemētis, &
repleuit totam domū ubi erant sedentes,

S. SP:
Missio

Et uisæ sunt illis dissectæ linguæ uelut igneæ, sed itaq; super singulos eorū, ac repleti sunt oēs spū sancto, ceperuntq; loqui alijs linguis, prout spiritus ille dabat eloqui illis &c.

Lege totū librū Actorū apostolicorū & apostolorum scripta, & cognosces quæ operati sunt discipuli, induiti uirtute ex alto, quæ omnia his paucis Marcus comprehendit.

Illi uero egressi prædicauerunt ubiq; domino cooperante & sermonem confirmante per subsequētia signa.

CHRISTVS VIVIT REX.

LECTORI.

PAUCIS huius meæ, quod ad historiam glorificati Christi attinet, concordantie te reddo certiore, In qua non Augustinū aut alium quemquā secutus sum, licet quædā annotarint, sed ipsos sacros historię sacrę scriptores, & non parum uideor eorum sustentasse fragilitatem, qui suspicantur Euangelistas sibi diuersa scripsisse, ita ut etiam olim (quemadmodum ait Hieronymus) quidam non ceperint Marci caput ultimum, quasi cæteris Euangelistis diuersum, quod tamen non est. Sic ergo habe.